

MICHEL SERRES

DE
PARASIT
SIET

Vertaling en annotaties

René ten Bos in samenwerking met **Arjen Kleinherenbrink**

Inleiding

René ten Bos en **Arjen Kleinherenbrink**

Boom

INHOUD

INLEIDING

René ten Bos en Arjen Kleinherenbrink 11

VOORWOORD

bij het verschijnen van de Franse paperbackeditie

De constructie van de ruil 19

EERSTE DEEL

Onderbroken maaltijden	Logica's 23
Rattenmaaltijd	Cascade 25
Het maal van de saters	De gast(heer) 42
Afnemende opbrengsten	Het duistere en het verwarde 45
Beslissen, knopen doorhakken	De uitgesloten, ingesloten derde 52
Leeuwenmaaltijd	De eenvoudige pijl 57
Atletenmaaltijd	De afwijking en de constructie van de werkelijkheid 59
Schelmenverhalen en cybernetica	Het nieuwe evenwicht 67
	Pinksteren 75

TWEEDE DEEL

Nieuwe onderbroken maaltijden	Techniek, werk 87
Rattenmaaltijd	Diode, triode 89
	Vage logica 95

	De meester en de tegen- meester 97
Nieuwe rattenmaaltijd	Machines en apparaten (engins) 100
	Het middel, het milieu 107
	Transformatieruimtes 114
Maanmaaltijd 118	
Maaltijd van de Heer in het paradijs 121	
	Het werk 135
Insectenmaal 142	
	Energie, informatie 145
	De goden, de eeuwige gastheer 151

INTERMEZZO

Portret ten voeten uit van de parasiet 155	
--	--

Bekentenismaaltijden 157	
Jean-Jacques, de rechter van de wetgever 175	
Geluiden 181	
Muziek 192	

DERDE DEEL

Vette koeien en magere koeien	Economie 203
Maaltijdsalade	De mestoorsprong van eigendomsrechten 205
Satermaaltijd	De ruil en het geld, het exacte en het onscherpe 217
Maaltijd van broers	Theorie van de joker 229
Kastanjemaaltijd	De zon en het teken 243
De koeien komen uit de rivier	Voorraden 258
De koeien vreten de koeien	Theorie van de wachtrij 268
	De beste definitie 279
	Over de ziekte in het algemeen 289

VIERDE DEEL

Nachtelijke feestmalen	Maatschappij 293
------------------------	------------------

Huichelaarsmaaltijd	Analyseren, paralyseren, katalyseren 295
De eigennaam van de waard	Meesters en slaven 305
	Theorie van het quasiobject 326
De lege tafel	Over de liefde 341
De duivel	Over de liefde 357
	De slechtste definitie 366
Noten	371

EERSTE DEEL

Onderbroken maaltijden

Logica's

Rattenmaaltijd

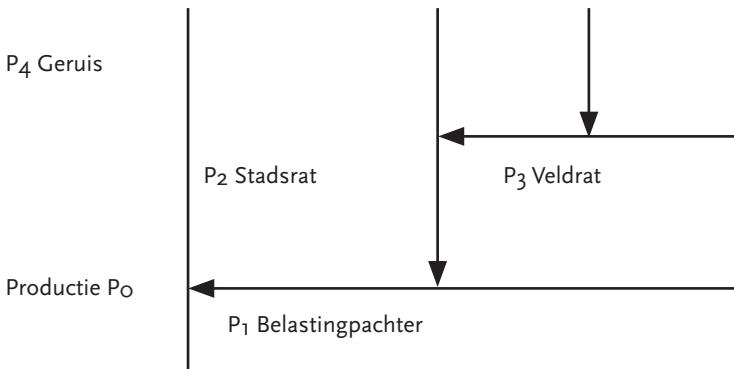
Cascade

De stadsrat nodigt uit, op een Perzisch tapijt.¹ De veldrat wordt uitgenodigd. Ze knibbelen en knabbelen van ortolaanresten. Vet-tige restjes en kliekjes: de traktatie, de smulpartij is slechts een maal na de maaltijd, op een verlaten, smerige en niet afgeruimde tafel. De stadsrat heeft niets geproduceerd, zijn uitnodiging kost hem niets. Aldus Boursault in zijn *Fables d'Ésope*, waarin de stadsrat bij een dikke belastingpachter woont.² Olie, boter, ham, gezouten vlees, kaas: alles is er naar believen. Het is eenvoudig om een neef van het platteland uit te nodigen en het er goed van te nemen op kosten van anderen.

De belastingpachter heeft ook niets geproduceerd, geen olie en evenmin ham of kaas. Maar hij weet dit op gewelddadige of legale wijze allemaal in zijn voordeel om te zetten. Dat gezegd hebbende neemt zijn rat weer zijn restjes en doet er zijn voordeel mee. De uitnodiging strekt uiteindelijk ook de veldrat tot voordeel. We weten echter allemaal dat het feest plotsklaps tot een einde komt. Bij het eerste lawaai (*bruit*) aan de deur maken de twee kameraden zich uit de voeten. Het was slechts wat geruis (*bruit*) en toch was het een boodschap, een bericht dat paniek zaait. Uiteindelijk is er een onderbreking, een corrumpering of een breuk in de communicatie. Was dit geruis wel werkelijk een boodschap? Was het niet veeleer een storing of een parasiet?³ Die heeft, per slot van rekening, het laatste woord. Die zaait wanorde, die zorgt voor een andere orde. Laten we dus naar het platteland gaan waar men alleen maar soep eet, maar wel op zijn gemak en zonder storend geluid.

De belastingpachter is evenzeer een parasiet. Voor hem zijn de opbrengsten lang niet mals: een koninklijke maaltijd met

ortolanenvlees op Perzisch tapijt is zijn deel. De eerste rat is een parasiet. Hij strijkt op hetzelfde tapijt als het ware de restjes van de situatie op, de ortolaankliekjes. Aan niets ontbreekt het, zegt La Fontaine. Aan de tafel van de eerste rat, de tafel van de belastingpachter, is de tweede rat een parasiet. Hij laat zich, zoals men dat zegt, onderhouden. Hij benut iedere gelegenheid om iets in zijn mond te stoppen. In de strikte zin van het woord intervensiëren ze allemaal. De belastinginner die de arme man laat zweten, de rat die belasting heft bij de belastingpachter, de gast die zijn gastheer uitbuit. De pen valt uit mijn hand⁴: de ruis (*le bruit*), die ultieme parasiet, heeft het laatste woord door interventies van dit type te onderbreken. In de parasitaire keten probeert de laatste steeds de plek van de voorlaatste in te nemen. Het geruis verjaagt de veldrat, de stadsrat blijft nog, want hij wenst het vreetfestijn voort te zetten. Iedere parasiet tracht de eerstvolgende parasiet die hoger in de rangorde staat te verdrijven.

DE CASCADE

Ze heft zichzelf op als $P_1 = P_4$

Ik laat het aan de lezer om na te denken over welk formidabel kabaal, welk lawaai op straat de belastingpachter ertoe zou kunnen brengen zijn opbrengst achter te laten. Of over het gekraak in de vloerplanken of het gepiep in het bintwerk dat de ratten uit huis zou kunnen verjagen.

Laten we de balans opmaken. In het begin is er de productie: oliemolen, boterton, slachtkeuken of kaasmakerij. Toch zou ik graag willen weten wat ‘produceren’ eigenlijk is. Zij die productie gelijkschakelen aan reproductie maken zich er te makkelijk van af. Onze wereld zit vol met kopieerders en herhalers, men overstelpt ze met geld en glorie. Interpretieren loont meer dan componeren, een mening hebben over een afgemaakt werk loont meer dan een eigen werk scheppen. De ellende van deze tijd is dat het nieuwe kopje-onder gaat in kopieën, en dat intelligentie neerkomt op het genieten van het homogene. Productie is zonder twijfel uitzonderlijk en ze trekt parasieten aan die haar meteen banaal maken. Productie is onverwacht, onwaarschijnlijk, en schenkt een overvloed aan informatie die altijd en onmiddellijk geparasiteerd wordt.

Ze trekt de belastingpachter aan die ik in tweevoudige zin betrap op diefstal. Als hij zelf een boer is, fokt hij koeien en kalveren, varkens en vogels, hij leeft van boter en ham, hij eet aan een tafel waar andere soorten worden opgediend, het komt voor dat hij in de schuur slaapt, in de mest tussen de beesten; anders dan de vulgaire industrieel is hij geen vernietiger van wat niet vernieuwd kan worden, maar hij leeft van nieuwgeborenen. De industrie plundert onophoudelijk en op doldrieste wijze. Die pachter zit in een matrix en verzorgt de moederdieren.⁵ Is hij een parasiet? Als hij een belastingontvanger (*percepteur*) of een onderschepper (*intercepteur*) is, dan tapt hij een deel van de stroom die anderen geproduceerd hebben af ten behoeve van hemzelf of ten behoeve van een hogere instantie waaraan hij respect verschuldigd is. Daarom is de Franse benaming voor een dergelijke persoon, *imposteur*, ook zo raak.⁶ Op zijn tafel staan kazen, ham, gepeld vlees, boter – alles geproduceerd door de eerste boer. Dat herhaalt zich steeds weer door de hele geschiedenis, waarin het nooit aan politieke parasieten heeft ontbroken. Ze is er zo mee doordrenkt dat ze wellicht niets anders is dan parasitair. Bij de parasieten is de tafel steeds gedekt.

Die productie trekt ook de ratten aan. Meteen nodigt de ene de andere uit. Bertrand noch Raton zou op het idee gekomen zijn om de kastanjes simpelweg samen op te peuzelen.⁷ Ze stellen zich

achter elkaar op, de aap achter de kat, alsof de boer van het land achter de rug van de stadse burger staat. Daar komt de keten van mijn eenzijdige beslissingen vandaan. De gast, ofschoon hij een rat is, is voor de antropologie een parasiet die uitgenodigd is voor een onderbroken feestmaal, precies zoals de stenen gast (Pierre) bij Don Juan⁸ of Petrus (Pierre) bij het Laatste Avondmaal. Hij is parasiet in de zin van de maaltijd, van de satire en van de komedie in de zin van Molière, Plautus en Xenophon, ook in de zin van de godsdienstgeschiedenis. De gastgever is dat niet in deze zin, maar omdat hij binnen de muren, in de lakens en ook in de spijskamer van de boer leeft, duid ik hem als een parasiet in de zin van de biologie, precies zoals een doodgewone luis, een lintworm of ook de mistel die, zoals bekend, een epifyt is.⁹ Ik maak het veld wat breder en zal erop terugkomen. Als de gastheer de belastingontvanger is, dan duid ik hem als een parasiet in de politieke zin omdat de menselijke groep zichzelf organiseert langs eenzijdige relaties waarbij de een van de ander leeft zonder dat die ander daar wat voor terugkrijgt. De ruil is niet het belangrijkste en ook niet oorspronkelijk of fundamenteel – hoe moet ik het zeggen? De gelijkenis met een eenvoudige, onomkeerbare pijl die slechts één kant op gaat en niet terugkeert, dringt zich op en neemt de plaats in van de ruil. De mens is voor de mens een luis. De mens is dus ook gastheer voor de mens. De stroom gaat altijd één kant op en nooit de andere kant. Ik duid dit halfgeleidende proces, dit ventiel, deze eenvoudige pijl, deze relatie die nooit wederkerig wordt, als parasitair. Als ten slotte de gastheer een boer is, dan duid ik hem aan als parasitair in de economische zin, iets wat La Fontaine me later duidelijk maakt. Wat geeft de mens aan de koe, aan de boom of aan de os die hem melk, warmte, een woning, werk en vlees geven? Wat geeft hij? De dood, niets anders dan dat.

Het systeem dat op basis van een productie ingericht wordt is, ook al zit het tijdelijk in een zwarte doos, cascadevormig parasitair. Deze cascadevorm ordent het weten, de menswetenschappen en de levenswetenschappen; ze laat ons steeds een andere taal spreken, maar het object blijft hetzelfde. Dit wordt een interessante zwerftocht (*randonnée*), in de zin die ik aan dit woord zal geven. We